

Čo hovorí kronika Prešporská obec Vajnory (9)

Zdroj: V. Fekete: Prešporská obec Vajnory (kronika)

Obdobie vlády cisárovnej Márie Terézie bolo v mnohom pokrokové. Zaviedla nové zákony aj s odkazom do ďalekej budúcnosti, o. i. aj zavedenie poviinnej školskej dochádzky či dva tereziánske katastre, z ktorých prvý (1748) už obsahoval informácie o pozemkoch i výpočet poddanských usadlostí. V nasledujúcom (1757) už bol aj súpis všetkej pôdy vrátane panskej, evidoval aj poplatky živnostníkov. Až Jozefský kataloš vytvorený v rokoch 1758 až 1789 presadil rovnaké zdanovanie poddanskej, ako aj panskej pôdy, čo sa preverovalo hlásením údajov o výmere pozemku zvláštymi meračskými komisiami. Z tohto obdobia pochádza aj pojmom katastrálne územie.

Od roku 1526 sa na území dnešného Slovenska začalo aj so zakladaním a evidovaním urbárov, čo boli súpisy poddaných a ich pracovných povinností, pozemkov a výťažkov (renty) z pozemkov, ktoré slúžili zemepánovi na kontrolu a vyberanie poplatkov. Až takmer o štvrtstoročie (1767) vstúpil do platnosti Tereziansky

urbár, jednotne upravujúci v celej krajine, najmä však v Uhorsku, vzťahy medzi zemepánmi a ich poddanými.

Avšak pospolity ľud veľmi netrápili otázky zahrnujúce evidenciu pôdy, skôr Ich starostlivosť vyplývajúce z vtedajších epidemiologických pohŕom.

Vo Vajnoroch v januári 1726 vypukla zvláštna choroba (epidémia), ktorej lekári (sky popis je skúpy a nie presne zmámy). Len sa vle z matriky úmrtia, že v krátkej dobe zomrelo na túto „neznámu“ chorobu 39 ľudí, v niektorých prípadoch dokonca celé rodiny, lebo práve v tejto dobe začínajú ubúdať niektoré mená, ktoré sa už odvtedy nevyskytujú. K tejto neštastlivej chorobe príbudoval aj záškrt, a tak mreli aj deti. Veru, nebolo dostatok liekov na tieto choroby a zrejme ani domáci felčari neznajú základné princípy lekárskej vedy neboli schopní zabráňovať úmrtiu obyvateľstva v obci.

V roku 1727 sa spomína pri obci výstavba majera (t. č. tzv. Sprinžlov) pod názvom „Schweltzerel“, ktorý sa postavil v husto zalesnenom lese zdobený hruškami plánkami, ďalej lánami pasienkov pre chov hospodárskych zvierat. A tak v dôsledku chovu hospodárskych zvierat sa tu neskôr začali vyrábať vynikajúce syry. Ďalej sa tu spomína, že majiteľ mesto Bratislava na tomto majeri sa zameral na chov pestovania špeciálnych švajčiarskych kráv dovezených zo Zahradníčka. Tiež sa uvádzajú v tomto dostupnom prameni, že na okolí tohto majera bola aj hojnosť rýb a preto sa začali rozširovať príľahlé vody na rybníky, čo bol ďalší zdroj príjmov pre majiteľa majera. Na to sa tu potulovalo aj množstvo, ba priam kďalek divokých kačíc, ktoré niektorí obyvateľia pytlackym spôsobom jednoducho chytali na nastavené oká. Čažko bolo vyčísliť tieto škody, ale bol predpoklad, že takto vyhynulo ročne 200–400 mláďat.

Už v tejto dobe sa spomína, že popri majeri vo vinicích sa nachádzali úhladné budovy, tzv. „hajlochy“, ktoré slúžili pre vinochradníkov a majiteľov vínic na krátenie letných dní a radovánok, ale v prvom rade pri práci na prešovani hrozna ako aj príchyľ počas

nepriaznivého počasia. V dobe obračiek sa v hajloch odoberal od majiteľov vlník tzv. „deslatok“ z úrody hrozna, ktorý vyplýval z povinností poddaných voči zemepánovi a cirkevi.

Je aj zaznamenané, že počas jedných obračiek vznikol v jednej takejto budove požiar a keďže boli potoky vyschnuté až do dna a vody nebolo široko, ľudia si pri hasení požiaru pomohli čo mali po ruke, muštom... Pri konečnom výsledku požiaru bolo konštatované, že za obet padnul jeden z najkrajších hajlochov (49).

Najvýznamnejším zásahom do života na vidieli, taktiež i do Vajnor, bol v 18. storočí vydaný tzv. tereziánsky urbár. Táto reforma v záujme viedenského absolutizmu mala odstrániť veľké rozdiely a neporiadok v Uhorsku vo vzťahoch medzi feudálnimi a poddanými nevoľníkmi. Poddanské dávky a povinnosti sa určili v urbári jednotne pre celú krajinu. Stanovilo sa v prvom rade veľkosť jednej poddanskej usadlosti v ktorej sa rozoznával „domový grunt“, t. j. intravilan a „chotársky grunt“, t. j. extravilan. K domovému gruntu patrila pôda dve bratislavské merice (54,62 l) a z chotárneho gruntu tiež dve bratislavské merice a lúky na osiem koscov (kosec bola plocha, ktorú skosil dospelý chlap za jeden deň). O kolko bol menší grunt, o toľko mal väčší vonkajší. Podľa tohto delenia v vajnorských poddaných, ktorých bolo v urbárskej tabuľi zapisaných 150, gazdovalo 54 na štvrtline usadlosti a väčšina (70) na osmine usadlosti. Ostatok tvorili žellari s domom (domkári, hofieri), ktorí nemali pôdu (18) a hofieri bez domu (8). Rozdrobenosť pôdy vo Vajnoroch bola teda veľká. Musíme brať aj na zreteľ, že na značnej časti chotára sa rozprestierali vlnice, ktoré väčšinou nepatrili vajnorčanom.

Urbár stanovil podľa veľkosti poddanskej usadlosti aj roboty a povinnosti poddaných voči zemepánovi. Vajnorskí poddaní, ktorí gazdovali na štvrtline usadlosti, mali robotovať so záprahom 13 – 14 dní do roku a to od východu do západu slnka. Tí, čo mali osminu usadlosti, museli pracovať na panskom 6 a pol dňa. V urbárskej tabuľi pre Vajnory je však zapisaných 15 dní do roka so záprahom (na osmine 7 –

8 dní) a poprítom ešte 30 – 31 dní bez záprahu (na osmine 14 – 15 dní). Robotnú rentu teda vo Vajnoroch stanovili vyššiu, ako hovoril uvedený predpis. Súvisí to so staršími zvyklosťami, podľa ktorých vajnorskí poddaní bez ohľadu na veľkosť usadlosti odvádzali robotnú rentu na hornej hranici, t. j. ako vlastnili celý poddanský grunt.

Tereziásky urbár určil od domu aj poplatok jeden zlatý ročne. Okrem toho vajnorskí obyvatelia, majitelia konských záprahov chodili raz do roka s ôsmym vozom na dlhú furmanku do Štajerského Hradca (Nového mesta) v Rakúsku, odkiaľ vozili meštanom

obruče a ľné potreby. Keď neskôr Bratislava stratila záujem o tieto cesty, „oslobodila“ Ich (v polovici 18. storočia), za čo však museli vajnorskí poddaní platíť mestu 80 zlatých za celý rok.

Keď po vydaní Tereziánskeho urbára zúžila sa pre Vajnory robotná aj peňažná renta, rozhodli sa meštania odškodniť za vzniknuté škody a straty rozšírením pasienkov na úkor poddanskej pôdy. Odvtedy vajnorskí obyvatelia stále (trpell, pozn. red.) nedostatkom pasienkov, na ktorý dosť častý stav sa stažovali, ako napr. v roku 1785, ale bezvýsledne. Inou trvalou starosťou mestských poddaných bol nedostatok dreva na kúrenie. so svojimi

pánmi dohodu, že nebudú žiať Po vyjdení urbára uzavreli dať drevo na kúrenie ktoré Im podľa tohto urbára a jeho zákona patrilo, ale za túto dobu budú oslobodení od urbárskych dávok, t. j. kapúnov, kurenca, vajec (50).

—
Jazykovo neupravené, doslovný prepis z kroniky Prešporská obec Vajnory.

VYBERÁME PRE VÁS

Na facebookových stránkach Vajnory v spomienkach nájdete každý deň odkaz na nový príspevok do niektorého zo štyridsiatich albumov www.spomlnajme.com.